

UDK 821.163.42 (091)
821.163.42.09 Matočec, M.
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 17. 7. 2019.
Prihvaćeno: 25. 10. 2019.

Spisateljska djelatnost Mare Matočec od 1945. do 1967. godine

Vlatko Smiljanić¹

Rad predstavlja interpretaciju, analizu i kategorizaciju zapisa Mare Matočec nastalih nakon Drugoga svjetskoga rata pa sve do njezine smrti, koji nisu bili objavljeni u periodici, i kada nije javno djelovala zbog nepodržavanja komunističkoga režima u zemlji i pripadnosti tzv. „sredinskomu dijelu” Hrvatske seljačke stranke. Pridaje se pažnja njihovoj važnosti kao povijesnim izvorima za hrvatsku političku i kulturnu povijest, ali i metodama i oblicima pučkoga odgoja prve polovice XX. stoljeća u hrvatskom selu. Donose se neke nove spoznaje bitne za biografiju Mare Matočec, posebice u idejno-političkim odnosima i stajalištima. Osim analize njezinih zapisa kao izvora, za izradu rada korištena je usmena predaja kao metoda historiografskoga istraživanja u nedostatku kvalitetnoga tumačenja pisanih izvora.

Ključne riječi: komunizam, Mara Matočec, pučki odgoj, seljačka književnost.

1. Uvod

Složenost društvene uloge i povijesne važnosti Mare Matočec², prve hrvatske političarke, rezultirao je sve većim interesom znanstvene i stručne

-
- 1 Vlatko Smiljanić, univ. bacc. hist., Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Borongajska cesta 83d, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-adresa: vsmiljanic@hrstud.hr.
 - 2 Mara Matočec (Drnje kraj Koprivnice, 1885. – Koriya kraj Virovitice, 1967.) prva je moderna hrvatska političarka, prosvjetno-kulturna aktivistica i humanitarka. Društveni rad oblikovala je unutar misije i vizije hrvatskoga seljačkoga pokreta braće Radić i Hrvatske (pučke/republikanske) seljačke stranke (HSS). Njezina spisateljska djelatnost usko je pripadala žanru međuratne hrvatske seljačke književnosti s realističkim i romantičarskim stilskim tradicijama, koje su bile dominantne u hrvatskoj književnosti od sredine XIX. do kraja prve polovice XX. stoljeća. Aktivno je djelovala na javnoj

zajednice.³ Većina radova nastala je nakon 1990-ih, točnije, nakon uspostave neovisne i slobodne Republike Hrvatske, zbog toga što je njezin spomen bio prešućivan tijekom razdoblja komunističke vlasti jer nije

sceni od 1920-ih do 1940-ih. U hrvatskoj povijesti ostavila je značajan trag kao glavni supokretač djelovanja za borbu protiv nepismenosti u hrvatskim selima s Rudolfom Hercegom; banski povjerenik za kolonizaciju nenapućenih dijelova zapadne Slavonije iz tada prenapućenoga Hrvatskoga zagorja i Prigorja, odbornica Narodne zaštite za zbrinjavanje siromašne djece, član Glavnoga odbora Hrvatske žene, Hrvatskoga srca i Napretka, povjerenica Liječničke komore za obavještavanje o zdravlju naroda svoga kraja, javni prosvjetni radnik Seljačke sloge, počasni član društva Kolo domaćica i doživotni član Glavnoga odbora HSS-a. (Smiljanić, 2010, 148)

- 3) Prema riječima Mladena Matočeca, prva istraživanja o Mari Matočec započeo je hrvatski publicist Zvonimir Kulundžić (1911. – 1994.). Zatraživši Marinu pisanu ostavštinu od njezinih nasljednika, namjeravao je napisati cjelovitu biografiju, ali ona nije bila objavljena, niti je Kulundžić vratio njezine vrijedne zapise. Kasnije se ustanovilo da su ti izvori bili izgubljeni, a nasljednicima je ostao manji broj sačuvanih Marinih zapisa. Unatoč tomu, u jeku Domovinskoga rata, cijenjena hrvatska povjesničarka prof. dr. sc. Mira Kolar Dimitrijević objavila je monografiju *Mara Matočec: hrvatska književnica-seljakinja i njen rad na socijalno-političkom i kulturno prosvjetnom polju u okviru seljačkog pokreta braće Radić* (1993. Koprivnica: Nakladnička kuća „Dr. Feletar“), gdje je na 135 stranica napisala biografiju i objelodanila njezina spisateljska djela (uglavnom pjesme, crtice i eseje), koja su bila prethodno objavljivana u međuratnim hrvatskim novinama i časopisima. Knjiga se, dakle, temelji na periodičkoj, ali i arhivskoj građi, a nešto manje osobnoj građi. O tom je 2018. godine napisala sljedeće: „Moj pokušaj izrade Bibliografija iz 1992. rađen je u ratnim uvjetima i nije potpun. Ja sam uspjela popisati 194 naslova. Nisu mi bile dostupne ni njene bilježnice preko kojih su se mogle korigirati naslovi i dati bolji uvid u njene radove.” (Kolar-Dimitrijević, 2018, 73) Unatoč tomu, to danas važno historiografsko djelo temelj je za daljnja istraživanja lika i djela Mare Matočec koja su uslijedila, osobito nakon otkrivanja spomen-obilježja njoj u čast u Koriji 2009. godine. Dvije godine kasnije izdana je biografija *Mara Matočec: hrvatska spisateljica, prosvjetno-kulturna aktivistkinja i političarka* Vlatka Smiljanića, gdje se uz knjigu i izvore koje je koristila prof. Kolar Dimitrijević, više pažnje posvećuje sačuvanoj osobnoj ostavštini Mare Matočec, koja je, u velikoj mjeri, rezultirala otkrićem poslijeratnih zapisa kojima se bavi ovaj rad. Nakon toga uslijedio je veliki javni interes za Maru Matočec: godine 2011. Hrvatska radiotelevizija i urednica Nada Prkačin snimaju dokumentarni film o Mari Matočec (*Mara Matočec, prva hrvatska političarka – skica za portret*. 2011. <https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=3DPFe8FhpOw>. Pristup ostvaren 12. rujna 2019.), obranjen je jedan diplomski rad na temu njezina etnografskoga značaja na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Matočec, Nikolina. 2011. *Mara Matočec, podravska seljačka književnica, etnografkinja i političarka*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.), izdano je nekoliko znanstvenih i stručnih radova (Kolar Dimitrijević, M. [2007]. Podravka Mara Matočec, prva seljačka književnica i političarka u Hrvatskom seljačkom pokretu [1918.-1940.]. *Podravina*, 6 [12], 5-25. ; Miholek, V. [2018]. Odnos Mare Matočec i Tome Jalžabetića. *Podravina*, 17 [34], 75-81. ; Kolar Dimitrijević, M. [2018]. Mara Matočec i žene. *Podravina*, 17 [34], 65-74.), objavljena su *Sabrana djela Mare Matočec* (2017. Zagreb: Despot Infinitus), podignuta je spomen-ploča u Đurđevcu te je održan znanstveni kolokvij u prosincu 2017. godine povodom 50-e obljetnice njezine smrti.

podržavala njihov režim niti je režim podržavamo njezin rad.⁴ Upravo iz toga razloga nakon završetka Drugoga svjetskoga rata Matočec svoja djela više nije objavljivala, nego ih je nastavila pisati⁵ i pohranjivati u svoju rukopisnu ostavštinu, koja je sačuvana kod njezine obitelji do današnjih dana⁶. Cilj je ovoga rada interpretirati, analizirati te kategorizirati njezine neobavljene radove, uglavnom kraću prozu i poeziju, koji su nastajali u posljednje dvadeset i dvije godine života i javnoga nedjelovanja.

2. Kvantitativna i kvalitativna raščlamba

Sačuvani zapisi sadržani su u bilježnici tvrdih korica visine 33.02 cm i širine 21.082 cm. Listovi imaju vodoravne i okomite linije pri rubovima gusto ili rijetko poredane, tako da bilježnica sličići trgovačkim knjigama za poslovanje. Kada je bilježnica otvorena tako da se listovi nalaze s lijeve i desne strane, u gornjem lijevom rubu prvoga lista i gornjem desnom rubu drugoga lista nalaze se arapskim brojkama numerirane stranice, i to istim brojem za oba lista.⁷ Riječ je o ukupno 188 stranica napisanih tekstova, unutar kojih je 35 lirskih i 60 epskih radova. Pjesme su u najvećoj mjeri tužaljke, intimne ili socijalne tematike. Epski su radovi, pak, većinom crtice, također socijalne, ali i povijesno-političke tematike. Međutim, iako književno stvaralaštvo u svojoj biti dopušta izmišljene teme, ideje, radnju ili likove, kod Matočec u sačuvanim zapisima to nije slučaj. Svoja je djela stvarala isključivo vlastitom životnom inspiracijom, tj. događajima koji su se zaista dogodili. Zbog toga njezini

4 Kroz dosadašnja istraživanja, isto je potvrdila i prof. Kolar-Dimitrijević: „Mara Matočec dr. Vladka Mačeka nije voljela kao što je voljela braću Radić u mladosti. Ipak je poslušala njegov savjet 1941. da se HSS-ovci povuku iz javnoga života i da čekaju bolja vremena. No to čekanje nije imalo kraja. Tajno piše za sebe, ali nam upravo te reminiscentne crtice predstavljaju veliku dragocjenost. Mara Matočec zaprepaštena je ratnim zbivanjima. Ne odaziva se na poziv ustaša, ali ni partizana te prestaje javno djelovati.” (Kolar-Dimitrijević, 2018, 73)

5 O tomu svjedoče njezini nasljednici: „Dolazeći iz škole, baku smo znali opaziti u kutku kraj dimnjaka gdje je na neobičan način sjedila i pisala. Baka je prema nama imala poseban način ljubavi. Na tome mjestu, gdje je pisala i čitala, znala nas je obojicu zagrliti i u tišini hladnih i dugih zimskih noći prepričavati nam svoja djela, stare ruske bajke koje smo posebno voljeli i dr.” (Smiljanić, 2010, 146)

6 Ovim putem zahvaljujem unucima Mare Matočec, Mladenu i Ivanu Matočecu, na ustupljenim rukopisima njihove bake zbog istraživanja i pisanja ovoga rada.

7 Zbog toga je autor u tablici koja slijedi brojeve stranica naslovio sa znamenkom koja je napisana na svakom listu te strani na kojoj se tekst nalazi, gdje L predstavlja lijevu stranu, a D desnu.

zapisi pripadaju kategoriji povijesnih izvora iz kojih se mogu crpiti razne informacije, što je u najvećoj mjeri i analizirano.⁸

Iako su prema potvrdi unuka Mare Matočec svi zapisi nastali u razdoblju od kraja Drugoga svjetskoga rata do njezine smrti, ona zapise nije stvarala kronološkim redom kako su numerirane stranice u bilježnici. Stoga, valjalo je prionuti vremenskoj dataciji tekstova na temelju njihova sadržaja⁹, što je kod nekih tekstova bilo uspješno, ali u velikoj mjeri nikada ne ćemo moći saznati koje točno godine ili datuma ih je napisala.

Važno je naglasiti da je jezik kojim je pisala Matočec posebno zanimljiv. Riječ je o njezinu svakodnevnom govornom jeziku, mješavini štokavštine i kajkavštine, kako se i danas govori na području slavonske Podravine.¹⁰ Ona ne razlikuje č od ć, a političar s kojim je surađivala nije Đuro nego Gjuro Basariček. Mnogo je primjera rogatoga *e*, ispadanja suglasnika, slogotvornoga *r* poput *ustmenoga*, *selitbe*, *velečastnoga*, *seljačtva*, *otca* i sl.¹¹

Kako bi zapisi bili predstavljeni na preglednoj razini, autor je priredio sljedeću tablicu u kojoj je redom prema numeraciji stranica predstavio njihov naslov, pokušao datirati njihov nastanak, odredio njihov književni rod, vrstu i temu, spomenute motive, kontekst vremena i prostora, tj. osnovnu ideju ili pouku. U stupcu *Napomena* predstavljena je svrhovitost zapisa koji je mogao imati elemente povijesnoga izvora, pučkoga odgoja ili je ostavljena praznina ako se radi o suviše intimnoj ili beletrističkoj tematici. U sljedeća dva poglavlja oni zapisi koji imaju elemente povijesnoga izvora i(li) pučkoga odgoja dodatno su analizirani te je predstavljen njihov znanstveni *novum* u odnosu na dosadašnja istraživanja.

8 To je Mara Matočec i potvrdila u pismu Rudolfu Hercegu, predsjedniku Seljačke sloge, 1937. godine napisavši sljedeće: „Vidite, da i moji komadi, ako ste ih dobro pogledali – ali dobro – nisu igrokazi, nego zbilja, pravi život.” (Kolar-Dimitrijević, 1993, 93)

9 Dataciju zapisa bilo je moguće iščitati jer su neki tekstovi bili pisani prigodničarski (u povodu određene obljetnice ili godišnjice), a u nekima je navodila godine života sebe ili likova koje je spominjala.

10 Prema prof. Kolar Dimitrijević „Mara Matočec je do 42 godine živjela u Đurđevcu, a to je ostavilo neizbrisiv trag u njenom jezičnom izrazu, jer piše i govori na đurđevačkoj kajkavštini te život u Virovitici neznatno utječe na njen jezik”. (Kolar-Dimitrijević, 2018, 66)

11 Detaljnija analiza jezika i stila u objavljenim djelima donesena je u uvodnoj studiji *Sabranih djela Mare Matočec*. (Matočec, 2017, 9-21)

Redni broj	Naziv djela	Broj stranice	Datacija	Rod	Vrsta	Tema	Motivi	Kontekst vremena i prostora; ideja	Napomena
1	<i>Uskrs 1945.</i>	1L-1D	ožujka ili travnja 1945. g.	lirika	tužaljka	duhovno-religiozna	Krist, uskrsnuće, bra-toubojstva, nada za mirom	žaljenje za žrtvama i posljedicama Drugoga svjetskoga rata	elementi povijesno-ga izvora
2	<i>Vojnici!</i>	2L-2D	sredina 1945. g.	lirika	refleksivna	socijalna	strah od vojnika, zaštita seljaka, povrat-tak s bojišta	bojaznost civilnoga stanovništva od vojnika u odorama, vapaj obitelji za povratak vojnika svojim kućama	elementi povijesno-ga izvora
3	<i>Otetoj junici</i>	3L-3D	između 1946. i 1951.	lirika	tužaljka	socijalna	ukradeno blago, trud seljaka, glad, Božja milost	nacionalizacija imovine seljaka	elementi povijesno-ga izvora
4	<i>Ivice</i>	3D	1950-e g.	lirika	tužaljka	misaona	tuga za unukom iz daljine, utjeha u Bogu i vjeri	odlazak obitelji zbog posla i školovanja	-
5	<i>Kristu</i> [1]	4L-4D	neodređena	lirika	tužaljka	duhovno-religiozna	Kristova pravednost, ljudska izdaja	društvena nepravda	-
6	<i>Dječice</i>	5L-5D	neodređena	lirika	refleksivna	socijalna	stari i novi običaji, oružje kao igračka, igre rata	poslije Drugoga svjetskoga rata nestale su „stare igre” skrivača, prstena, žmirenja i sl., a započele igre zarobljenika i rata	pučki odgoj
7	<i>Istrijanka</i>	5D-6D	između 1945. i 1950. g.	epika	crtica	socijalna	migracija, skromnost, poštenje, povratak	preseljenje istarskoga stanovništva hrvatskoga porijekla u Slavoniju u poraču zbog nedostatka hrane	elementi povijesno-ga izvora
8	<i>Ćuvarica</i>	7L-7D	neodređena	epika	crtica	misaona	podjela seljačkih poslova, briga o djeci, dijete i pas, odgovor-nost	roditelji brane teški fizički posao 10-ogodišnjoj djevojčici i prepuštaju joj kućnoga psa na potpunu brigu	pučki odgoj

9	<i>Moja mati</i>	7D-8L	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	grob, majka, dijete	tuga djeteta za mrtvom majkom, priča o teškom životu	
10	<i>Kristu</i> [2]	8L	1950-e	lirika	tužaljka	duhovno-religiozna	raspelo, Bog, učenik, općeljudske vrijednote, ubojstva	Krist kao učitelj i pjesnik kao učenik gdje Krist predstavlja sve općeljudske vrijednote, a učenik mu govori ovozemaljske patnje	
11	<i>Uznik</i>	8D	1950-e	lirika	tužaljka	intimna	nesrećan život, majčina ljubav, blagoslov	bezgranična majčina ljubav kao utjeha životnim teškoćama	
12	<i>Gospoda</i>	9L-11L	1950-e	epika	crtica	povijesno-politička	Stjepan Radić, bogatstvo, partizani, učitelji	ispreplitanje mudrih misli Stjepana Radića s poslijeratnom svakodnevicom – što s partizanima poslije rata i koja je uloga učitelja	Elementi povijesnoga izvora i pučkoga odgoja
13	<i>Radićeve izreke</i>	12L-13D	1956.	epika	crtica	povijesno-politička	Stjepan Radić, emancipacija,	misli Stjepana Radića o ženskom pravu, seljačkom životu i odgoju te izbornom pravu seljaštva	elementi povijesnoga izvora i pučkoga odgoja
14	<i>Trima pokojnicima</i>	14L	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	tuga, Matija Gubec, ptica kos, zimzelen	pjesma posvećena Matiji Gupcu, Stjepanu Radiću i Đuri Basaričeku	
15	<i>Našoj djeci</i>	14D	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	dom, bijeli svijet, nepravda	pjesma posvećena hrvatskomu iseljeništvu i ubijenima izvan domovine	
16	<i>Sine</i>	15D	neodređena	epika	crtica	intimna	mlada obitelj, stara majka, briga o roditeljima	problem brige za roditelje u starosti	pučki odgoj

17	<i>Ide[j]alista</i>	16L-16D	neodređena	epika	crtica	intimna	stara majka, studij, borba za ideale, logor	borba za ideale usprkos zanemaranju temeljnih vrijednota	pučki odgoj
18	<i>Tko je što</i>	17L-19L	neodređena	epika	crtica	povijesno-politička	briga o domovini, socijalni i prosvjetni doprinosi pojedinaca, važnost javnih osoba	tekst o kulturnim, društvenim i odgojno-obrazovnim doprinosima Isidora Kršnjavoga, Josipa Šilovića, Tome Jajžabetića	elementi povijesnoga izvora i pučki odgoj
19	<i>Neđje/[j]a</i>	19D-20L	između 1945. i 1950.	epika	crtica	misaona	mladež, običaji, misa, porez, bosanski aga, kršćani	o odgojnim običajima seljačke mladeži nedjeljom, poreznim brigama seljaka i progonu katolika u Bosni uoči Božića, koje uspoređuje s tadašnjim poslijeratnim komunističkim sustavom	elementi povijesnoga izvora i pučkoga odgoja
20	<i>Strpljenje</i>	20D-21D	neodređena	epika	crtica	misaona	majka, patnja, suprug, prijevera	važnost majke u obiteljskom životu	-
21	<i>Necemo rata</i>	21D-22L	neodređena	epika	crtica	misaona	majka, sin, logori, žrtve	majčina tuga za sinom koji je u logoru i svim žrtvama Drugoga svjetskoga rata	-
22	<i>Bara</i>	22D-23D	neodređena	epika	crtica	biografska	majka, mladost, ljepota	ljepota djevojke kao uzrok životnim nevoljama	-
23	<i>Sad je on gazda</i>	24L-25D	neodređena	epika	novela	socijalna	siromaštvo, seljak, grad	preseljenje seljaka iz sela u grad	-
24	<i>Sastanak</i>	26L	neodređena	lirika	ditiramb	pejsažna	ptice, zima	preseljenje ptica u toplije krajeve	-
25	<i>Ja i ti</i>	26D-27D	neodređena	epika	novela	biografska	majka, dijete, život, bolest	prepričani razgovor majke i njezina djeteta na vrhuncu života	-
26	<i>Logoru</i>	28D	neodređena	lirika	tužaljka	socijalna	nostalgija, obitelj, mladi život	život i razmišljanja mladica u logoru	elementi povijesnoga izvora

27	<i>Podravske priče</i>	31L-31D	neodređena	epika	crtica	socijalna	ponašanje, poštivanje, razgovor, prelo, zadruga,	radne obveze mlade žene u seljačkoj kući (kuhanje, čišćenje)	elementi povijesnoga izvora i pučki odgoj
28	Što znači pismenost	32L	neodređena	epika	crtica	socijalna	seljački život, nepismenost, selo-grad	ismijavanje gradskoga stanovništva nepismenim seljacima	elementi povijesnoga izvora
29	<i>Neznani grobovi</i>	32D	neodređena	lirika	tužaljka	socijalna	grob, tuga, mladost, smrti	poslije rata je ostalo mnogo neidentificiranih grobova	elementi povijesnoga izvora
30	<i>Prelec podravski</i>	33L-35L	neodređena	epika	novela	socijalna	zabava, razgovor, običaji, mladost	opis seljačkih običaja na zabavama i susret Božića i Uskrsa	elementi povijesnoga izvora
31	<i>Mjesecu</i>	35D	neodređena	lirika	ditiramb	pejsažna	putnik, svjetlost, vodič	pjesma u čast Mjesecu	
32	<i>Prodani roditelji</i>	36L-36D	neodređena	epika	crtica	socijalna	starost, briga, otuđenje, školovanje	napuštanje i nebriga za roditelje nakon školovanja i osamostaljanja djece	
33	<i>Orači</i>	37L-37D	neodređena	epika	crtica	socijalna	rad, majka, dijete, Božja pomoć	teškoće majke i djeteta koji moraju orati njivu	elementi povijesnoga izvora
34	<i>Davno umrlom drugu</i>	38L	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	tragedija, obitelj, suze, smrt, nada	žalovanje za nestalim suprugom i obiteljskim tragedijama	
35	<i>Gledao sam za tobom</i>	39D-40L	neodređena	epika	crtica	intimna	odlazak, čežnja, roditelji, prolaznost života	razmišljanje o prolaznosti života i odrastranju djece	

36	<i>Nikada kao onda</i>	40D	neodređena	epika	crtica	intimna	utjeha, smrt, obitelj, prolaznost	prolaznost i teškoća seljačkoga života	
37	<i>Kobila priča</i>	42L–43L	neodređena	epika	crtica	biografska	štala, oranica, rad, obitelj, smrt	život jedne kobile ispričan iz njezine personificirane perspektive	
38	<i>Oh, majko</i>	43D	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	rat, tuga, gubitak,	tugovanje majke za umrlim suprugom i sinom u ratu	elementi povijesnoga izvora
39	<i>Škare</i>	44L	neodređena	epika	crtica	socijalna	udaja, crkva, zanemarivanje	uloga škara u seljačkom životu	
40	<i>Mi ne ćemo propasti</i>	45L–45D	neodređena	epika	crtica	socijalna	seljak, Stjepan Radić, nada, lijenost	usprkos teškom seljačkom životu, seljaka motivira vjera u bolje sutra	
41	<i>Tražiš</i>	46L	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	majka, groblje, sin	majka koja traži sinov grob	
42	<i>Našima u tuđem svijetu</i>	46D	neodređena	lirika	hvalospjev	rodoljubna	Božić, pozdrav, sjećanje	čestitke Hrvatima u iseljništvu ususret Božiću	
43	<i>Nikola</i>	47L–48L	neodređena	epika	novela	socijalna	rat, siromaštvo, majka,	život jednoga mladića poslije Drugoga svjetskoga rata i obiteljske tragedije	elementi povijesnoga izvora
44	<i>Drugu</i>	48D	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	smrt, čežnja, očekivanje, spokoj	žalovanje za umrlim suprugom i priželjkivanje susreta s njim	
45	<i>Tebe majko, djeca tvoja</i>	49D–50L	neodređena	epika	crtica	intimna	groblje, majka, djeca, siromaštvo	smrt majke i obiteljske tragedije	
46	<i>Zar tako se mora</i>	50D–51L	neodređena	epika	crtica	socijalna	pijevac, nasilje, trpljenje	alegorijska crtica o susjedovom pijevcu koji je nasilan u tuđem dvorištu	

47	<i>Naše seljačvo</i>	51D-52D	neodređena	epika	epika	critica	povijesno-politička	Stjepan Radić, modernizacija, običaji, opstojnost	o hrvatskom seljaštvu koje prihvaća ideje modernizacije, ali zadržava konzervativizam u vjerskim i kulturnim pitanjima	elementi povijesnog izvora
48	<i>Božić</i>	53L-53D	neodređena	epika	epika	critica	intimna	Sibir, zarobljeništvo, otac, iščekivanje	tugovanje obitelji za Božić zbog nedolaska oca iz ruskoga zarobljeništva	elementi povijesnog izvora
49	<i>Na prelcu podravskom</i>	54L-56L	neodređena	epika	epika	critica	socijalna	razgovor, vjera, svećenik	prepričavanje seljačkoga razgovora o pučkoj pobožnosti i pozitivnoj ulozi svećenika u seljačkom životu	
50	<i>Miškini</i>	56D	između 1950. i 1957. ¹	lirika	lirika	tužaljka	intimna	ubojstvo, spomen, zahvalnost	tuga za smrću Mihovila Pavleka Miškine	
51	<i>Magdalena</i>	57L-58L	neodređena	epika	epika	critica	socijalna	majka, obitelj, zarada, poniznost, biblijska Ruta	briga o obitelji nakon smrti muža	
52	<i>U spomen</i>	58D-59L	neodređena	epika	epika	critica	biografska ²	vinograd, oluja, kažnjavanje, smrt	istinita priča o smrti unuka Mare Matočec u vinogradu prilikom udara munje	elementi povijesnog izvora
53	<i>Seljaku</i>	59D	neodređena	lirika	lirika	hvalospjev	rodoljubna	ponos, savjest, plemenitost	isticanje moralnih vrijednota seljaka i teškoće njegova rada	
54	<i>Guske</i>	60L-60D	neodređena	epika	epika	critica	socijalna	svađa, nadmetanje, ljubav	alegorijska priča o odnosima gusaka	
55	<i>Na čehanju perja</i>	61L-62D	neodređena	epika	epika	critica	povijesna	okupljanje, starost, mladost, siromaštvo	seljački razgovori o odnosu prema siromaštvu biskupa Borkovića i bana i kardinala Jurja II. Draškovića	elementi povijesnog izvora

56	<i>Naši seljačkog roda pr- vaci</i>	63L-63D	između 1955. i 1958.	epika	crtica	povijesno- politička	seljaštvo, Stjepan Radić, zajedništvo	o osnivanju Hrvatske pučke seljačke stranke i odnosu Stjepana Radića i Tome Jalžabetića	elementi povijesno- ga izvora
57	<i>Unuka moja</i>	64L-64D	neodređena	epika	crtica	intimna	tuga, očekivanje, od- lazak	žalovanje za unukom koja je otišla od kuće i ne javlja se svojim najmilijima	
58	<i>Seljak za svojo zemljo</i>	64D-65D	neodređena	epika	crtica	misaona	rad, trud, štedljivost, siromaštvo, ljubav	o teškoćama seljačkoga života na zemlji i nadahnuću u mudrim mis- lima Stjepana Radića o seljačkom poštenju i snalažljivosti	
59	<i>Evo čovjeka</i>	65D-66D	neodređena	epika	crtica	duhovno- religiozna	ljubav, nada, očekivanje, vjera	o susretu Isusa Krista i Pon- cija Pilata, raspeću i Kristovu nasljeđu moralnosti, vjere i pros- vjetiljskoga nadahnuća	pučki odgoj
60	<i>Aris- tokracija</i>	67L-67D	neodređena	epika	crtica	misaona	jednakost, oholost, poštenje	poistovjećivanje aristokracije sa zlim namjerama i lošim ljud- skim osobinama prema učenju Antuna Radića; isticanje vrijed- nosti seljačkih poslovnica i pjesama prema Josipu J. Strossmayeru	elementi povijesno- ga izvora
61	<i>Majci</i>	68L	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	čežnja, suze, povratak	žalovanje za preminulom majkom	
62	<i>Katenka</i>	68D-69L	neodređena	epika	crtica	socijalna	udaja, rođenje djeteta, partizani, sramota	priča o djevojci koja se brzo udala, rodila dijete, pristupila partizanskomu pokretu i zatim poginula; alegorija na mladenačku nepromišljenost	

63	<i>Seljačka žena</i>	69D-70D	1950.	epika	crtica	intimna	starost, poraće, zemlja	slika sela i društva iz perspektive starice poslije rata	elementi povijesno-ga izvora
64	<i>Sirote</i>	71L-71D	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	tuga, potraga, sjećanje	žalovanje dviju kećeri za mrtvim ocem	
65	<i>Bakica</i> [1]	71D	neodređena	lirika	tužaljka	duhovno-religiozna	molitva, patnja, samoća,	molitva bakice pred raspelom za laku smrt	
66	<i>Bakica</i> [2]	72L-73L	neodređena	epika	crtica	autobiografska	starost, rat, djeca, smrt, vjera, bijeg	kratki opis autoričina života s naglaskom na doživljaje nakon Drugoga svjetskoga rata	elementi povijesno-ga izvora
67	<i>Mladaj majci</i>	73D	neodređena	lirika	tužaljka	socijalna	tama, cvijeće, djeca, patnja	o tuzi i sreći u majčinstvu	
68	<i>Sestri</i>	74L	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	srece, sjećanje, zahvala	<i>hommage</i> preminuloj družici	
69	<i>Proljeće</i>	74D	neodređena	lirika	idila	pejsažna	budenje, cvijeće, dom	proljeće kao simbol sreće i napretka unatoč životnim tragedijama	
70	<i>Na groblju</i>	75L	neodređena	lirika	tužaljka	intimna	duša, tuga, smrt, Božja milost	tugovanje za najmilijima i molitva za smrt	
71	<i>Plać</i>	75D	neodređena	lirika	tužaljka	autobiografska ³	poraće, oćimanje, muka, žalost	plać majke, bake i djece zbog oćimanja žita	elementi povijesno-ga izvora
72	<i>Negda je to bilo</i>	76L-76D	neodređena	epika	crtica	misaona	ženidba, porijeklo, starost-mladost	o protivljenju roditelja za ženidbu zbog krađa momkova djeda; strah od nasljedovanja negativnih osobina	
73	<i>Luka, tebi na spomen</i>	77L-77D	svi sveti nepoznate godine	epika	crtica	biografska	sjećanje, rat, logor	sjećanje na mladoga partizana kojega su uhvatili i zarobili u logoru	
74	<i>Za djecu</i>	78L-79L	nepoznata	epika	crtica	socijalna	siromaštvo, obitelj, bolest	briga o djeci tijekom zime, odrastanje i majčina uloga	

75	<i>Djedak</i>	79D-81D	nepoznata	epika	crtica	intimna	starost, svakičdašnjica, uspomene	sjećanje na preminuloga susjeda	
76	<i>Seljački život</i>	82D-83D	nepoznata	epika	crtica	socijalna	blagostanje, vjera, spasenje	razgovor svećenika i mladoga seljaka o molitvi i materijalnim željama	
77	<i>Neima vas</i>	84L	nepoznata	lirika	tužaljka	pejsažna	nada, briga, očekivanje	pjesnikinja zabrinutost što je počelo proljeće, a nema pitca-pjevica	
78	<i>Bratu Miškini</i>	84D-85D	1952.	epika	crtica	misaona	ideali, sjećanje, mudrost, seljačka književnost	sjećanje na Mihovila Pavleka Miškina i njihov put s Đurom Basaričekom iz Zagreba sa smotre hrvatske seljačke književnosti	elementi povijesnoga izvora
79	<i>Na vullice na klupčice</i>	85D-86L	nepoznata	epika	crtica	povijesna	rat, rastanak, samoća	svjedočanstvo o mobilizaciji u Prvi svjetski rat u Podravini	elementi povijesnoga izvora
80	<i>Dijete</i>	86D	nepoznata	lirika	tužaljka	intimna	smrt, potraga, suze, zemlja	tugovanje djeteta za umrlom majkom	
81	<i>Osamljena</i>	86D	nepoznata	lirika	tužaljka	intimna	duh, osamljenost, vjernost	žena tuguje za mrtvim suprugom u samoći	
82	<i>Bahica moja</i>	87L-88L	nepoznata	epika	crtica	biografska	starost, smrt, djetinjstvo	sjećanje na autoričinu baku i uspomene iz djetinjstva	
83	<i>Seljak nijedan svetak</i>	88D-89D	nepoznata	epika	crtica	misaona	sv. Izidor, razum, Bog, mudrost	autorica problematizira nepostojanje seljaka-svetaca osim sv. Izidora	
84	<i>Ćislo</i>	89D-90L	nepoznata	epika	crtica	misaona	pogreb, svećenstvo, Stjepan Radić, vjera, poštenje	autorica negira da su Stjepan Radić i njegovi sljedbenici bili nevjernici i bezbošci, za što ga je optuživao dio svećenstva	elementi povijesnoga izvora

85	<i>Sladkiši</i>	90L-90D	nepoznata	epika	epika	crtica	misaona	grad-selo, starost, zadovoljstvo	dok su starijima u gradovima slatkši izvor zadovoljstva, seljaštvo su rad u polju i domaći proizvodi najveće veselje	
86	Što vam je	91L	1955.	epika	epika	crtica	intimna	slabost, starost, volja	unatoč bolovima u nogama zbog starosti, autorica je puna životne energije za rad i pokretljivost	
87	<i>Rodendan naših najvećih prosvjetitelja</i>	91D-92D	11. lipnja nepoznate godine	epika	epika	crtica	misaona	ljubav, poštenje, sjećanje, zahvalnost	o Stjepanu i Antunu Radiću kojima hrvatsko seljaštvo mora biti zahvalno za sva dobra djela koja su učinili	elementi povijesnoga izvora
88	<i>Djeda</i>	93L	1956.	epika	epika	crtica	socijalna	starost, rad, samoća	lijepe uspomene na djeda u mladosti i životni problemi u starosti	
89	<i>Seljače brate</i>	93D	nepoznata	epika	epika	crtica	misaona	odmor, posao, selo-grad	autorica smatra da seljak nikada nema pravi odmor jer stalno mora raditi, a radnici u gradu si ga mogu priuštiti	
90	<i>Moja štala</i>	98D-99D	1955.	epika	epika	crtica	intimna	razgovor, posao, samoća, radost	štala kao seljakova svakidašnjica: mjesto posla, ideja, žalosti i veselja	
91	<i>Božić kod partizana</i>	99D	nepoznata	epika	epika	crtica	povijesna	rat, svećenik, nada, molitva	svjedočenje autorice kako su partizani iz virovitičkoga kraja molili svećenika za održavanje polnočke, što je isti prihvatilo	elementi povijesnoga izvora
92	<i>Moj Perića i Ivica</i>	100L-100D	1955.	epika	epika	crtica	intimna	unuci, pomoć, skromnost, uspomena	autoričine lijepe uspomene na njezine unuke	elementi povijesnoga izvora

93	<i>Majci</i>	100D	nepoznata	lirika	tužaljka	intimna	smrt, samoća, ljubav, uspomena	majčina ljubav kao nemjerljivo dobro	-
94	<i>Nema te</i>	101L	nepoznata	lirika	tužaljka	intimna	tuđa, molitva, jakost, milost	žalovanje sina za umrlom majkom	-
95	<i>Tamina</i>	101L-101D	nepoznata	epika	crtica	biografska	siromaštvo, rad, zarada, zadovoljstvo	autorica piše iz perspektive svoga umrloga supruga kako je zarađivao za život do odlaska u rat	elementi povijesno-ga izvora

- 1 U Kalendaru Hrvatskoga glasa tiskanom u Kanadi 1957. godine na 127. stranici objavljena je ova pjesma. Ispod nje, autor pod pseudonimom Muhadžer napisao je komentar: „Ove stihove napisala je negdje koncem 1942. god. u selu Koriji, do sada naša najveća književnica-seljakinja i poznata politička radnica u Hrvatskom Seljačkom Pokretu, Mara Matočec. Napisala ih onih tmurnih ratnih dana, kada je doznala za tragičnu smrt našeg najvećeg seljaka-književnika pok. Pavleka Mihovila Miškine, koji je, nažalost pao od hrvatske ruke u logoru Jasenovac. (...) Ova pjesma do sada nije nigdje objavljena, a uručila ju je meni, da je sačuvam i objavim, što evo sada činim sa velikim zadovoljstvom.” Međutim, uzmemo li u obzir kronologiju svih tekstova koje je Matočec napisala u bilježnici, neutemeljeno je zaključiti da je pjesma nastala „koncem 1942.” ako se prvi tekstovi datiraju neposredno krajem Drugoga svjetskoga rata i poraća. (*Smiljanić, 2010, 118-120*)
- 2 Prema riječima Mladena i Ivana Matočeca, 1928. godine Ignacije Matočec, zajedno sa svojim djedom Lukom Jendrašićem uputio se ka obiteljskomu vinogradu nedaleko Đurđevca. Budući da se spremala velika oluja, Ignacije i Luka su se sklonili u drvenu klijet. Nakon toga, grom je udario u klijet, a Ignacije i Luka zadobili su teške opekotine uslijed požara zbog udara groma. Nekoliko dana nakon nesreće Ignacije je preminuo i pokopan je na groblju u Đurđevcu, a djed Luka je preminuo nekoliko tjedana nakon nesreće zbog opekotina te subjektivnoga osjećaja krivice za smrt maloga Ignacija. (*Smiljanić, 2010, 17*)
- 3 O tom su događaju svjedočili Ivan i Mladen Matočec, napisavši sljedeće: „Poslijeratna kriza bila je strašno velika i teška. Primjerice, majku Maru su jedne godine tražili devetnaest metara žita, a baka je imala samo osamnaest. Koncem rata, prema bakinom pričanju, u dvorište došao je ruski vojnik – Čerkez. Naši silosi bili su puni žita, a žito je bilo prekriveno kukuruzom. Čerkez je bajnetom ‘bockao’ u silos, ne bi li pronašao žito. Majka Mara je plačući pro-matrala Čerkeza kako bode. Majka je na to rekla: ‘Imaš li ti majku? Kako bi tebi onda bilo?’. Odmah ju je Čerkez pogledao u uplakane svijetlo plave oči i smjesta otišao ne uzevši ni zmo žita.” (*Smiljanić, 2010, 145*)

3. Zapisi kao povijesni izvor

Od svih 95 zapisa njih 18 imaju posebnu historiografsku vrijednost jer donose nove spoznaje važne za hrvatsku političku povijest XX. stoljeća ili pak potvrđuju ranije utvrđene činjenice. Iz perspektive usmene povijesti o Drugom svjetskom ratu u Hrvatskoj tako se ističe crtica *Gospoda*, gdje se problematiziraju dva tumačenja životne egzistencije partizana nakon rata. Matočec je, između ostaloga, napisala, i neprijeporno zauzela svoj stav o tom: „Razgovaram mnogo sa našim hrabrim partizanima. Kako i kamo ćeš družiti kada se sve svrši? Nekoji mi kaže: ‘Ja sam se borio za ideju i ići ću u svoj mali i siromašni dom. Radit ću i privredjivat ću i živjet ću’. Čast i poštovanje takovim borcima. Nekoji kažu: ‘Nisam lud da idem na zemlju da radim, nisam se borio da više kopam i mučim se na zemlji. Neka me država plati i hrani. Neka mi dade namještenje’. Dobro, nemamo ništa protiv ni toga. Samo se pitamo – tko je država? I da li je ta ispačena država i zemlja, opustošena, moguća sve tako hraniti i naplaćivati? Pa netko mora privredjivati kruh naš svagdanji, a još treba i masti i mesa bar nekada i mlijeka i drugo koječega. Svi vi koji tako govorite i mislite zamislite se malo. Invalidi neka imadu olakšanje. Ali ljudi zdravi, mladi, a imati zemlje, sramota je bježati od nje. Jer se je zato tjerao okupator da mu ne dođe u ruke; jer je naša i nedamo je nikome. Onda izbjegavati rad na njoj sramotno je i žalosno.”

Crticu *Radićeve izreke* Matočec započinje rečenicom: „Mnogi naši pristaše blagopokojnoga Učitelja pišu mi i poručuju mi, dali znamem što od njega kakove izreke, jesam li što upamtila od njega?” Ona potvrđuje teze njezinih unuka Mladena i Ivana kako su joj tijekom rata pristizale dopisnice članova HSS-a, zbog kojih je ona morala često ići na saslušanja u virovitičko Ustaško redarstvo. Na pitanje je li zbog te komunikacije bila kažnjavana potvrdili su da nije, ali je zato morala prijavljivati svako slanje pisama, a u redarstvu su isto tako provjeravali sadržaj pošte koju je ona dobivala jer je bila jedna od važnih i utjecajnih političarki međuratne Jugoslavije.

Odnos Mare Matočec i jednoga od najpoznatijih đurđevačkih političara međuratne Jugoslavije Tome Jalžabetića (1852. – 1937.) dostigao je vrhunac 8. svibnja 1921. godine u Koprivnici, kada je Stjepan Radić osobno pozvao Matočec za govornicu, a Jalžabetić se njezinu govoru protivio riječima: „Ne, ne, samo babama ne treba dati govoriti.” Radić je, dakako, stao u obranu Matočec, a Jalžabetić je ubrzo napustio HSS, učlanio se u Trumbićevu Hrvatsku federalističku seljačku stranku, a nakon toga dospio do senatorskoga položaja u Beogradu. (Kolar-Dimitrijević, 1993, 23-25 ; Miholek, 2018, 79 ; Smiljanić, 2010, 37) Međutim, Matočec je u crticama

Radićeve izreke i *Naši seljačkog roda prvaci* priznala da je Jalžabetić reagirao na taj način jer „da je kasno, da što će još i žene govoriti”, što nije prvotno napisala u članku *Žena i politika* iz 1937. godine.¹² Osim toga, opisala je odnos Radića i Jalžabetića te uzrok njihova neslaganja i Jalžabetićeva izlaska iz HSS-a sljedećim riječima: „Dogodilo se da se nekoji i rastali od vodje Radića. Došlo je do nesuglasica među njima i nesporazuma. Pa to se događja na puno mjesta da se veliki ljudi razilaze, ali se uvijek sjećaju jedan drugoga i onih velikih časova što ih probaviše zajedno u razgovoru kako bi bilo najbolje pomoći narodu. Tako se razišli Jalžabetić i Radić. Jedan drugom pisali otvorena pisma. Ne mogu znati točno što je pisao blagopokojni učitelj i vođa Radić, ali sam zapamtila što je odgovorio Jalžabetić i ako ne znam doslovce, ali nešto ću ipak napisati. Odgovorio mu kao ministru prosvjete: ‘Na visini si. I čovjek idejalista i političar, ide, ide, penje se penje, u visinu. I kada dođe, ostaje gore. Nekoji više i duže vremena, nekoji manje. Ali je i iz te visine poći dolje. A više se ne može gore nego dolje. Ali znaj bivši mi družu politički i bivši mi veliki prijatelju, da oni koji su ti pomogli doći i uspeti se na to mjesto i na to visino na kojoj jesi, da će te ti isti i jednoga dana strmoglaviti’. I dogodilo se tako, kako je prorokovao Jalžabetić.” U crtici *Tko je što* Matočec ističe velike Jalžabetićeve gospodarske zasluge za Đurđevac: „A sada ja ću vam reći o Tome Jalžabetiću. Bio je narodni zastupnik, republikanac veliki prvak u Radićevoj stranci. Poslije se razišao s Radićevcima otišao u Beograd i bio senator. Koliko god ga je narod do onda poštivao i volio, sada se rasrdiše Podravci osobito Đuđevčani na njega. Ali sad greške na stranu. Da nije njega Đurđevac nikada nebi bio došao do onog stupnja prosvjete i napredka u svem, bar za ono doba još ne, kao što je došao. Osnovao je dakako sa naprednim i drugim gospodarima ‘Seljačku zadrugu’, ‘Mavrogojsku udrugu’. Načinjena je kuća katnica na najljepšem mjestu u Đurđevcu gje su se kupila sva društva i imala svoje potrebne prostorije tamo, a na kojoj piše i danas Hrvatska Seljačka Zadruga. Kao senator dao je isušiti na hiljade jutara livada koje su uvijek ležale pod vodom, a sada raste najfinije sijeno i svake vrsti žito. A što je doživio bio. Da su ga gurali van iz zadruge iz te kućice kojoj je on bio prvi temelj. Eto hvale za dobri rad.”

12 U članku je napisala sljedeće: „Nakon prvih govora obrati se predsjednik k meni i reče: ›Daj, Maro, i ti održi jedan govor ovima dragim seljačkim sestrama! Onako po domaći!‹ – Ja sam bila spremna, ali se u taj čas oglasi jedan ondašnji narodni zastupnik (koji nas je poslije ostavio) i reče: ›Ne, ne, samo babama ne treba dati govoriti!‹ (...) Onaj bivši narodni zastupnik, koji se bunio protiv toga, da ja govorim, poslije nas je izdao, a sigurno ni onda već nije bio naš. Nije pripadao k nama duhom, već je samo tijelom bio među nama.” (Matočec, 1937, 8-9)

Nadalje, u crtici Čislo Matočec opravdava Radićevu vjeru i ljubav prema Bogu te negira tumačenja o njegovu bezboštvu: „(...) Kao da su Radićevci bezvjerci. O, časni oče. Možda sam više izmolila čisla nego mnogi i mnogi svećenici i ako sam Radićevka. Kao da blagopokojni naš vodja nije molio i vjerovao u Boga. Varate se svi koji tako mislite. A ako je špotao nekad i svećenstvo i to nevrjedno, imao je pravo. Narod je to odo-bravao jer je bila poslovice u narodu: ‘Popovi lopovi, a čast svećenicima, ali svećenicima. Mnogo puta sam bila nekad bacana i iz propovjedaonice da sam komunista, da su Radićevci blizu komunista. I to je laž. Nisam bila ni onda kad bi bila mogla doći i te kako u zatvor, kao što su mnogi i bili u zatvoru. (...)’” U *Radićevim izrekama* prepričava Radićev odgovor na upit seljaka je li istinita izreka „Popovi – lopovi”: „Tako govori narod valjda iz iskustva, a to je valjda bila negdje i istina, ali dobri popovi su svećenici. I protiv svećenika neima narod ništa, nego ih cijeni i poštuje. Neima narod ništa protiv gospode i koja ga ne preziru.”

Iako je Mihovil Pavlek Miškina bio rodom iz istoga sela kao i Matočec, oboje su bili članovi HSS-a i seljaci-pisci, u izvorima i dokumentima do sada nije bilo poznat njihov međusobni odnos. Međutim, u crtici *Bratu Miškini* Matočec je napisala: „A da se uz to spomenem zgodu, brate, kada smo mi dva putovali iz Zagreba sa skupštine i smotre hrvatskih seljačkih književnika. To neka bude Tebi za spomen. Govorili i čitali smo svoje radove i ti i ja i drugi naši seljaci u Zagrebu. Vraćajući se kući u kupeju gje smo mi dva bili, a s nama i naš blagopokojni dr. Basariček¹³, približio se jedan gospodin i stane pričati: ‘Govorili ste vi seljaci lijepo, ali da vam rečem što su o vama sudili češki i franceski novinari. Dobro sam ih razumio jer su govorili njemački, a ja dobro razumijem njemački. Za vas su Mara kazali da vi nijeste seljakinja. Jer da to ne može da bude. To mora da je učena žena, samo je preobučena. Na to je jedan gospodin kazao: Ta je žena iz Podravine, a odanle ih se puno školovale među časnim sestrama¹⁴, a poslije su otišle kući, to mora da bude jedna od njih. Ja sam šutjela i smijala se, a ti, brate, si uzeo šešir i bacio dolje i mnogo se uvredio. Vikao si, ne vjerujmo mi seljaci toj gospodi, nijednome, ne, ne, svi oni drže da mi ništa ne znamo. Svi su pokvareni, svi, Maro, svi. Ti ne znaš kao seljačka žena govoriti i šta napisati, a kad bi bila u samostanu onda bi znala. O, onda bi

13 S obzirom da spominje dr. Đuru Basaričeka, tada najutjecajnijega socijalnoga radnika, riječ je o putovanju koje se dogodilo između 1919., kada je isti započeo kolonizaciju unutrašnje Slavonije te aktivniji rad u HSS-u i 1928., kada je ubijen u Beogradu.

14 U Đurđevcu su od 1892. do 1909. godine časne sestre milosrdnice vodile djevojačku školu, koju su preuzele od svjetovnih učiteljica. Istu je školu polazila Mara Matočec, tada Mara Jendrašić. (Miholek, 2016)

tvoje znanje bilo veliko. Vidiš, pokvarenjakov, vidiš. Sramota. Bjegati od njih na daleko i sami Maro, sami stvarajmo si bolju budućnost.”

Poznato je da je Matočec u svrhu agitacije HSS-a obilazila mnoge krajeve: Bosnu i Hercegovinu 30-ih godina XX. stoljeća, Liku, Slavoniju, Podravinu i Dalmaciju, ali u crtici *Seljačka žena*, spominje da je bila i u Sloveniji, što do sada nismo znali. Doduše, moguća potvrda te teze leži u činjenici da je o Matočec pisala poznata slovenska pedagoginja Angela Vode 1939. godine, a na slovenskom jeziku objavljena je Marina pjesma *Kravica*. (Kolar-Dimitrijević, 1993, 19)

Crtice daju nekoliko doprinosa zavičajnoj, tj. podravskoj povijesti prve polovice XX. stoljeća. Primjerice, u crtici *Na vulice na klupčice* Matočec navodi da je točno 25. srpnja 1914. godine trubač oglasio opću mobilizaciju austro-ugarske vojske u Đurđevcu, gdje je tada Matočec živjela. Prema crtici *Tamina* saznajemo da su Mara Matočec i njezin suprug Stjepan, kolar i pravoužitnik (bivši krajišnik) Đurđevačke imovne općine, koji je tada mobiliziran u rat, imali kuću i sedam jutara oranice u Đurđevcu, što nam govori da su bili jedni od boljestojećih stanovnika Đurđevca. Nadalje, u crtici *Bakica* pisala je da kada je došao „drugi teški rat i pokora za cijelo čovječanstvo, u Koriji su bile razne vojske, koje su pljačkale stanovništvo” (Vidjeti bilješku br. 12) Zanimljivo je istaknuti da u crtici *Na čehanju perja* Matočec opisuje kako seljaci razgovaraju o zagrebačkom biskupu i pavlinu Martinu Borkoviću (1597. – 1687.) te banu i kardinalu Jurju II. Draškoviću (1525. – 1587.), što nam govori o odgojno-obrazovnim dosezima hrvatskih seljaka u njezinu okruženju.

4. Pučki odgoj

Da i lirika kao književni rod može imati ulogu povijesnoga izvora za povijest odgoja, svjedoči nam pjesma *Dječice*. U njoj Matočec primjećuje da među djecom poslije Drugoga svjetskoga rata „već davno nema igara starih (...) neimade sada skrivanja, ni igre prstena, ili žmiranja, // ni zavezanja očiju (...)”, nego „sada cijelo ovo vrijeme // bile su kod djece i veće i manje sprema, // ratne, puške, strojnice, bombe (...) a sada su većinom igre zarobljenika, // jedne vode; naoružani, oholi // drugi ponizni i žalosni toli // i prose kruha i gutljaj hladne vode, // Jedni opet kao zarobljenici rade; // a drugi pod puškom nad njih (...)” Međutim, Matočec opisuje i pozitivne primjere odgoja. U crtici *Ćuvarica* samohrana majka svoju kćer želi naučiti brizi i odgovornosti pa joj povjerava psa na čuvanje. U tom uspijeva jer je kći svjesna onoga što joj predstoji: „Već sam kazala, siromašni smo, a puno nas u kući, za veliki i teški rad još nijesam, dok ću odrasti onda već (...) Nama (...) budućim ljudima. Budućim, očevima i majkama”. U

crtici *Gospoda Matočec* primjećuje nedostatke u odgoju cijeloga društva te predlaže da bi učitelji trebali više raditi „da uvedu više ljubavi, više poniznosti, samoprigovora i poštovanja, i bolesnom, i pameću zaostalijem, siromašnijem; pokazati mu da je i on član ljudske zajednice i dijete ove zemlje i da je i on čovjek”. Osim toga, prisjeća se mudrih, gotovo imperativnih misli Stjepana Radića o ženama i majkama, koje su česti motivi u njezinim zapisima: „Jednu poštivaj kao sveticu, a to je tvoja mati. Drugu nemoj ni cvijetom da udariš, to je tvoja žena, drugarica tvojih boli i jada, veselja i nada, a majka dječice tvoje. Svaki treću poštivaj kao sestru svoju, čuvaj čast i poštenje njezino, budi brat i vitez ujedno.”

Međutim, Matočec primjećuje još problema. Vidi kako je zbog Drugoga svjetskoga rata sve veće zanemarivanje starih i onemoćalih roditelja od njihove djece, o čem problematizira u crtici *Sine*, kao i o pretjeranom isticanju ideala kod mladih u *Idejalisti*, koji često znaju zametnuti brigu o temeljnoj civilizacijskoj zajednici – obitelji. Nadalje, u crtici *Što znači pismenost* opisuje napor seljaka koji uče čitati i pisati, koji je često imao humorističan ishod: „Makar sam napisao više puta kada sam pisao svojima umjesto ulica – mulica. Kada sam pisao ženi umjeto drago srce gardo sre moje.” Ipak, za nju pozitivne odgojne vrjednote mladeži opisuje u crtici *Nedjel[j]a*: „Mladež je išla k misi k večernji, a poslije večernje plesalo se kolo pred crkvom ili si je mladež složila zabavu ili u kojoj ulici ili gje na raskrižju. U nedjelju su dolazili momci djevojkama, na par sati na razgovor, ako nije bilo nigdje drugdje zabave. (...) Čitali knjige i novine i odmarali.”

Za Matočec su tri osobe u Hrvatskoj napravile najveći doprinos u području pučkoga odgoja i obrazovanja, o kojima piše u crtici *Tko je što*. To su Izidor Kršnjavi (1845. – 1927.), predstojnik Odsjeka za bogoštovlje i nastavu u Hrvatskoj za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije; Josip Šilović (1858. – 1939.), hrvatski pedagog, rektor zagrebačkoga Sveučilišta i ban Savske banovine te već spomenuti Tomo Jalžabetić. Za Kršnjavoga ističe njegov doprinos „da je taj isti mađaron dao u našoj domovini načiniti na stotina škola i crkava po selima, a i u Zagrebu viših škola i dobrih ustanova, koje i danas koriste narodu i koristit će”. U Šilovićevu javnom djelovanju ističe njegovo presjedanje Narodnom zaštitom, vrhovnom organizacijom svih humanitarnih organizacija u Hrvatskoj, i zanimanje „brigom za siromašnu djecu, još u onom ratu, a i poslije. Spasilo se je od gladi na hiljade djece i od ulice i prosjačenja. Podiglo ih se puno da budu ljudi i dostojanstveni članovi ljudskoga društva.” Posljednji kojega navodi, Tomo Jalžabetić, prema Matočec bio je zaslužan za promicanje svijesti o gospodarskom obrazovanju, o čem je bilo riječi u prethodnom poglavlju.

Česta tema zapisa bila je duhovno-religiozna i ona za Matočec predstavlja odgojno počelo, o čem piše u crtici *Evo čovjeka*. Krista smatra „velikom čovjekom i velikim pravедnikom i ljubiteljem čovjeka, kakova ljudsko društvo imalo nije (...) u njem zrcali sva blagost, sva dobrota što ih može čovjek posjedovati (...) on žigoše oholost, cinizam, nepravdu i osobito voli maloga čovjeka (...) ostavio nam je Krist ono što nam svi učenjaci, svi filozofi, svi mudraci nijesu moglo do sada dati”.

5. Zaključak

Zapisi Mare Matočec nastali između 1945. i 1967. godine imaju dva temeljna obilježja: prije svega historiografsko jer njezino spisateljsko umijeće počiva na stvarnim događajima i osobama, a uz to ima i beletrističke elemente na razini seljačke književnosti toga vremena i nastojanja k jednostavnosti izraza misli. Njezine su teme povijesno-politički aktualne; ona i u Prvom i Drugom svjetskom ratu gleda društvenu anomiju i konfuziju u moralnoj svijesti. Zbog toga su motivi njezinih zapisa u najvećoj mjeri tužni, tragični, ratni, patnički, a siromaštvo, starost, osamljenost te antagonizam između grada i sela, mladosti i starosti okosnica gotovo svakoga uratka.

To se posebno očituje kroz remećenje odgojnih vrijednota – od promjena dječjih igara do zanemarivanja roditelja i obitelji. Za nju neprijepornu vertikalnu predstavlja Krist u kojem vidi sve dobro ovoga svijeta i podsjeća na njegovo učenje. Kada promišlja o duhovnosti i religioznosti, ona na taj način izmiče misli od svakodnevnih patnja i pronalazi spokoj i smiraj. Vjernost koju je obećala nestalomu suprugu, obećala je i nauku braće Radić – ostala im je dosljedna i s velikom radošću ih se sjećala i promišljala. Stjepan Radić za nju je „blagopokojan”, a njegove misli o toleranciji, mirotvorstvu i političkom uvažavanju baštini do kraja života.

Iz perspektive povijesnih izvora, zapisi nam donose nove spoznaje: odnos s Jalžabetićem predstavljen je u posve drukčijem svjetlu u odnosu na izvore iz periodike, a neki biografski elementi poput suprugove mobilizacije, tragične smrti njezina oca i sina, komunističke nacionalizacije imovine ili odnosa sa Đurom Basarićekom i Mihovilom Pavlekom Miškinom dodatno rasvjetljuju važnost njezine uloge u političkom i kulturnom krugu međuratne Hrvatske.

Temeljna vrijednosna obilježja koja možemo iščitati iz crtica i pjesama predstavljaju u općepolitičkim pitanjima doktrinu demokratskoga agrarizma, antikomunizma i antifašizma; konzervativizam u vjerskim i kulturnim pitanjima društva i obiteljske zajednice; u pitanjima građanskih i prirodnih sloboda zauzima prilično liberalne stavove, dok emancipaciju

i problematiziranje ženskoga prava glasa promatra prije svega kroz odgojno-obrazovne motive: pismenost, opću obrazovanost dostupnu svima i postepeno uključivanje u politički život.

Literatura:

- Kolar Dimitrijević, M. (2018). Mara Matočec i žene. *Podravina*, 17 (34), 65-74.
- Kolar-Dimitrijević, Mira (1993). *Mara Matočec: hrvatska književnica-seljakinja i njen rad na socijalno-političkom i kulturno-povijesnom polju u okviru seljačkog pokreta braće Radić*. Koprivnica-Zagreb: Nakladnička kuća „Dr. Feletar”.
- Matočec, Mara (1945-1967). *Zapisi iz osobne ostavštine: crtice i pjesme*.
- Matočec, Mara; Smiljanić, Vlatko ur. (2017). *Sabrana djela Mare Matočec*. Zagreb: Despot Infinitus.
- Miholek, V. (2018). Odnos Mare Matočec i Tome Jalžabetića. *Podravina*, 17 (34), 75-81.
- Smiljanić, Vlatko (2010). *Mara Matočec: hrvatska spisateljica, prosvjetno-kulturna aktivistkinja i političarka – biografija*. Virovitica: Vlastita naklada.

Writing activity of Mara Matočec from 1945 to 1967

Summary

The paper presents the interpretation, analysis and categorization of the unpublished records of Mara Matočec created after the Second World War until her death, when she did not act publicly because of her failure to support the communist regime in the country and its affiliation with the so-called „in the middle part” of the Croatian Peasant Party. Attention is paid to their importance as historical sources important for Croatian political and cultural history, as well as to the methods and forms of folk education of the first half of the 20th century in the Croatian village. Some new insights relevant to the biography of Matočec, especially in ideological-political relations and positions, are brought. In addition to analysing her writings as sources, oral history was used as a method of historiographic research in the absence of a quality interpretation of written sources.

Her themes are historically and politically current; it sees both social anomie and confusion in moral consciousness in World War I and World War II. That is why the motives of her records are mostly sad, tragic, warlike, suffering, and poverty, old age, loneliness and

antagonism between town and country, youth and old age are the backbone of almost every piece.

This is especially evident through the disruption of educational values - from changes in children's games to neglect of parents and families. For her, the undeniable vertical is Christ, in whom he sees all the good of this world and recalls his teaching. When she contemplates spirituality and religiosity, she thus avoids thoughts from everyday suffering and finds peace and calm. The fidelity she promised to her missing husband also promised the Radić brothers' science - she remained consistent and remembered and thought with great joy. For him, Stjepan Radić is "blessed" with his thoughts on tolerance, peacemaking and political appreciation of the heritage for the rest of his life.

From the perspective of historical sources, the records bring us new insights: the relationship with Jalžabetić is presented in a completely different light from sources from periodicals, and some biographical elements such as the husband's mobilization, the tragic death of her father and son, the communist nationalization of property, or the relationship with Đuro Basariček and Mihovil Pavlek Miškina further shed light on the importance of her role in the political and cultural circle of interwar Croatia.

The fundamental values that we can read from the lines and poems represent, in general political matters, the doctrine of democratic agrarianism, anti-communism and anti-fascism; conservatism in religious and cultural matters of society and the family; In matters of civil and natural liberties, she takes a rather liberal stance, while looking at the emancipation and problematization of women's suffrage primarily through educational motives: literacy, general education accessible to all, and gradual involvement in political life.

Keywords: Communism, Mara Matočec, folk education, peasant literature.